

ΕΝΟΤΗΤΑ 51

Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος

Οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση γίνονται υπερδυνάμεις

ΗΠΑ:

- Διέθεταν το ισχυρότερο όπλο, την ατομική βόμβα.
- Οι ηγέτες τους πίστευαν ότι έπρεπε να αναλάβουν αγώνα εναντίον του κομμουνισμού.
- Μέτρα άσκησης της εξωτερικής τους πολιτικής:
 - η χορήγηση στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας,
 - οι επενδύσεις από αμερικανούς κεφαλαιούχους,
 - η ανατροπή αντιαμερικανικών καθεστώτων.
- Στο εσωτερικό της εντάθηκε ο αντικομμουνισμός με επικεφαλής τον γερουσιαστή Μακάρθι.
- Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της πολιτικής έπαιξε ο Χ. Τρούμαν.

Σοβιετική Ένωση:

- Εξελίχθηκε σε υπερδύναμη χάρη:
 - στη συνεργασία της με τα άλλα κομμουνιστικά καθεστάτα,
 - στην εξαιρετικά γρήγορη οικονομική της ανάπτυξη,
 - στην κατασκευή της ατομικής βόμβας.

Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος

Διπολισμός:

Πρόκειται για ένα σύστημα διεθνών σχέσεων του μεταπολεμικού κόσμου που ισορροπούσε σε δύο αντίθετους πόλους, τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση.

Ψυχρός Πόλεμος:

Έτσι ονομάστηκε ο έντονος και πολύμορφος ανταγωνισμός (ιδεολογικός, οικονομικός, πολιτικός, πολιτιστικός, αθλητικός) ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις (1946-1987), που ποτέ δεν εξελίχθηκε σε ένοπλη σύγκρουση μεταξύ τους.

Η πρώτη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1947 – 1962 περίπου)

- Ο πρόεδρος των ΗΠΑ διακήρυξε το *δόγμα Τρούμαν*, σύμφωνα με το οποίο η χώρα του θα βοηθούσε εκείνα τα κράτη της Δύσης που δέχονταν πιέσεις από τον κομμουνισμό.
- Ολοκληρώθηκε ο διαμελισμός της Γερμανίας, με την ίδρυση της Ομοσπονδιακής και της Λαοκρατικής Δημοκρατίας το 1949.
- Το 1961 οι Ανατολικογερμανοί όρθωσαν το Τείχος του Βερολίνου, που αναδείχτηκε σε σύμβολο του Ψυχρού Πολέμου.
- Το 1949 οι ΗΠΑ δημιούργησαν το ΝΑΤΟ, μια στρατιωτική συμμαχία στην οποία αρχικά συμμετείχαν οι ίδιες, ο Καναδάς και οι περισσότερες χώρες της Δ. Ευρώπης και από το 1952 εντάχθηκαν η Ελλάδα και η Τουρκία.
- Το 1955 η Σοβιετική Ένωση ίδρυσε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, στο οποίο συμμετείχαν η ίδια και η λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης.
- Στην Κίνα επικράτησαν οι κομμουνιστές το 1949, με ηγέτη τον Μάο Τσε Τουνγκ.
- Κατά την περίοδο 1950-1953 σημειώθηκε ο πόλεμος της Κορέας.
- Το 1962 ξέσπασε κρίση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, με αφορμή την εγκατάσταση πυραύλων από τους Σοβιετικούς στην Κούβα.

Η δεύτερη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1962 – 1974 περίπου)

- Οι δύο υπερδυνάμεις προχώρησαν σε συμφωνίες περιορισμού των εξοπλισμών.
- Ο πόλεμος στο Βιετνάμ (1964-1975), άφησε ανεξίτηλα σημάδια στην αμερικανική κοινωνία λόγω των μέσων που χρησιμοποίησαν, των βαριών τους απωλειών και της τελικής ήττας του αμερικανικού στρατού.

Η τρίτη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1974 – 1987 περίπου)

- Στη δεκαετία του '70 οι ΗΠΑ κλιμάκωσαν τον ανταγωνισμό των εξοπλισμών.
- Η Σοβιετική Ένωση εισέβαλε στο Αφγανιστάν (1980 – 1988).
- Ο σοβιετικός ηγέτης Μιχαήλ Γκορμπατσόφ προσπάθησε να συνδιαλλαγεί με τις ΗΠΑ και με τις συνδιασκέψεις του Ρέικιαβικ, το 1986, και της Ουάσιγκτον, το 1987, οδήγησε στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 52

Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου Τα αντιαποικιακά κινήματα ανεξαρτησίας

Αποαποικιοποίηση:

Είναι το ιστορικό φαινόμενο της μετατροπής αποικιών σε ανεξάρτητα κράτη, που εκδηλώθηκε από τα χρόνια του μεσοπολέμου και ύστερα.

Αντιαποικιακά κινήματα:

Δημιουργήθηκαν από τη δράση εκατομμυρίων ανθρώπων, κυρίως στην Αφρική και την Ασία, που διεκδίκησαν την ανεξαρτησία τους από τους αποικιοκράτες.

Παράγοντες των αντιαποικιακών κινήματων

- Η διαμόρφωση στις αποικίες ενός κοινωνικού στρώματος που αποτελούταν από μορφωμένους ανθρώπους με ριζοσπαστικές ιδέες, από τους οποίους προήλθαν οι ηγέτες των αντιαποικιακών κινήματων.
- Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος:
 - Η κατάληψη μητροπόλεων από τους ναζί έδειξε ότι οι αποικιοκράτες κάθε άλλο παρά τρωτοί ήταν.
 - Η κατάταξη των κατοίκων των αποικιών στους στρατούς των μητροπόλεων και η συμμετοχή τους σ' έναν απελευθερωτικό πόλεμο τους έκανε να μη συμβιβάζονται, πλέον, με τη στέρηση της δικής τους ελευθερίας.
- Οι πολιτικές συνθήκες μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο:
 - Οι μητροπόλεις είχαν αποδυναμωθεί και αδυνατούσαν να επιβληθούν στις αποικίες.
 - Η Σοβιετική Ένωση και οι ΗΠΑ ήταν υπέρ της χειραφέτησης των αποικιών.

Η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου

Κυριότεροι αντιαποικιακοί αγώνες:

- Οι Ινδοί ανεξαρτητοποιήθηκαν από τη Βρετανία (1947).
 - Οι Ινδονήσιοι από την Ολλανδία (1947).
 - Οι Βιετναμέζοι από τη Γαλλία (1954).
 - Οι Κύπριοι από τη Βρετανία (1960).
 - Οι Αλγερινοί από τη Γαλλία (1962).
- } Τα νέα κράτη
αποτελούσαν τον
Τρίτο Κόσμο

Πολιτική του απαρτχάιντ:

Έτσι ονομάστηκε η πολιτική φυλετικών διακρίσεων που εφάρμοσαν οι κυβερνώσες μειοψηφίες λευκών σε ορισμένες χώρες της Αφρικής, για πολλά χρόνια μετά την ανεξαρτησία τους, με πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτά της Ζιμπάμπουε και της Νότιας Αφρικής.

Το κίνημα των Αδεσμεύτων

Δημιουργήθηκε το 1955 από χώρες του Τρίτου Κόσμου που επιδίωξαν να βρουν ανεξάρτητη πολιτική έκφραση, προσπαθώντας να κρατούν ίσες αποστάσεις από τις δύο υπερδυνάμεις.

Τα κύρια προβλήματα του Τρίτου Κόσμου:

- η οικονομική και πολιτική εξάρτηση των χωρών του από τις πρώην μητροπόλεις,
- ο υπερπληθυσμός, ο οποίος ευνόησε τον υποσιτισμό και τους μαζικούς θανάτους,
- η έλλειψη καθαρού νερού,
- η πολιτική αστάθεια,
- τα αυταρχικά καθεστώτα,
- ο θρησκευτικός φανατισμός,
- οι συχνοί και άγριοι πόλεμοι μεταξύ φυλών,
- το πρόβλημα του AIDS.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τις κύριες αιτίες της μαζικής μετανάστευσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια από τον Τρίτο στον Πρώτο Κόσμο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 53

Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών και η μεταψυχροπολεμική Ευρώπη

Όξυνση των προβλημάτων των λαϊκών δημοκρατιών

Κατά τη δεκαετία του '80:

- Η οικονομία δεν ανταποκρινόταν στις σύγχρονες ανάγκες.
- Η Σοβιετική Ένωση ξόδευε σε εξοπλισμούς, για να μην υστερήσει από τις ΗΠΑ, ποσά πολύ μεγαλύτερα από αυτά που άντεχε η οικονομία της.
- Το σύστημα λήψης αποφάσεων είχε γίνει τόσο συγκεντρωτικό που οι πολίτες ένιωθαν ολότελα ξένοι προς αυτό.

Οι μεταρρυθμίσεις Γκορμπατσόφ

Μεταρρυθμίσεις:

- Εφάρμοσε την πολιτική της *περεστρόικα*, με την κατάργηση του αυστηρού κρατικού ελέγχου της οικονομίας και τον εκδημοκρατισμό των πολιτικών διαδικασιών.
- Προώθησε τη λεγόμενη *γκλάσνοστ*, την επίτευξη δηλαδή της διαφάνειας, της ελεύθερης πληροφόρησης και διατύπωσης γνώμης.
- Ενθάρρυνε την κριτική και παραχώρησε κάποιες πολιτικές ελευθερίες.
- Χαλάρωσε τους δεσμούς της Μόσχας με τις άλλες σοβιετικές δημοκρατίες αλλά και με τις λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης.

Συνέπειες των μεταρρυθμίσεων:

- Ξέσπασε δραματική οικονομική κρίση.
- Εκδηλώθηκαν αποσχιστικές τάσεις σε διάφορες περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης.
- Ο Γκορμπατσόφ βρέθηκε αντιμέτωπος με στελέχη του ίδιου του καθεστώτος.

Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης

Αιτίες κατάρρευσης των λαϊκών δημοκρατιών:

- Η επιλογή Γκορμπατσόφ να πάψει να ασκεί έλεγχο στις χώρες της Α. Ευρώπης.
- Η πίεση που άσκησε σ' αυτές για μεταρρυθμίσεις.

Γεγονότα της κατάρρευσης με τεράστια πολιτική και συμβολική σημασία:

- η κατεδάφιση του Τείχους του Βερολίνου (Νοέμβ. 1989)
- η ένωση της Γερμανίας (3 Οκτ. 1990)

Εξελίξεις που οδήγησαν στην επίσημη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (Δεκ. 1991):

- το αποτυχημένο πραξικόπημα εναντίον του Γκορμπατσόφ (Αύγ. 1991),
- η διακήρυξη της ανεξαρτησίας από πολλές σοβιετικές Δημοκρατίες,
- η υποστολή, στις 31 Δεκ. 1991, της κόκκινης σημαίας με το σφυροδρέπανο και η έπαρση της τρίχρωμης ρωσικής σημαίας.

Η νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα

- Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης συνοδεύτηκε από συγκρούσεις.
- Η Γιουγκοσλαβία διαλύθηκε ύστερα από σκληρό πόλεμο (1991 – 1999).
- Η Τσεχοσλοβακία διαλύθηκε σε δύο κράτη, την Τσεχία και τη Σλοβακία.
- Η Ανατολική Γερμανία ενώθηκε με τη Δυτική.
- Η μεγάλη διαφορά πλούτου προκάλεσε ένα τεράστιο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης.
- Η οικονομική κρίση επιδεινώθηκε τη δεκαετία του '90.
- Τα ποικίλα κοινωνικά προβλήματα των ευρωπαϊκών κοινωνιών από τη μαζική παρουσία μεταναστών αναζωπύρωσαν την ξеноφοβία και το ρατσισμό.
- Οι Ευρωπαίοι ήρθαν πιο κοντά, ενισχύοντας τις προοπτικές δημιουργίας μιας υπερεθνικής ευρωπαϊκής ταυτότητας και την ανάδειξη της Ευρώπης σε ισχυρό παράγοντα παγκόσμιας ισορροπίας και ειρήνης, σε μια εποχή που οι ΗΠΑ μοιάζουν παντοδύναμες και νέες δυνάμεις αναδύονται στην Ανατολή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ
Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ
Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 54

Ο εμφύλιος πόλεμος και τα κύρια προβλήματα
της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1944 – 1963)

Η εμφύλια σύγκρουση

Δεκεμβριανά ή Μάχη της Αθήνας:

- Έτσι ονομάστηκαν τα γεγονότα που ξεκίνησαν στις 3 Δεκ. 1944 στο κέντρο της Αθήνας, ύστερα από συλλαλητήριο που οργάνωσε το ΕΑΜ ως αντίδραση στη απόφαση της κυβέρνησης εθνικής ενότητας για αποπλισμό μόνο του ΕΛΑΣ.
- Τα απρόκλητα πυρά της αστυνομίας στους συγκεντρωμένους προκάλεσαν 30 θύματα και οδήγησαν στην έναρξη μαχών σε ολόκληρη την Αθήνα ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και τις κυβερνητικές δυνάμεις.
- Οι συγκρούσεις ήταν πολύνεκρες, κράτησαν περίπου ένα μήνα και έληξαν με ήττα των δυνάμεων του ΕΑΜ και αποχώρησή τους από την Αθήνα.
- Τα Δεκεμβριανά ήταν η πρώτη φάση της εμφύλιας σύγκρουσης.

Κύρια αιτία του εμφύλιου πολέμου:

- Οι διαφορετικές απόψεις που υπήρχαν σχετικά με το πολιτικό μέλλον της Ελλάδας και ο ρόλος της Βρετανίας, στη σφαίρα επιρροής της οποίας είχε ενταχθεί πλέον η Ελλάδα.

Συμφωνία της Βάρκιζας:

- Είναι η συμφωνία που υπογράφηκε, λίγο μετά τα Δεκεμβριανά, από την κυβέρνηση και το ΕΑΜ στη Βάρκιζα της Αττικής.
- Όροι της Συμφωνίας:
 - αμνηστία για αδικήματα που διαπράχθηκαν στα Δεκεμβριανά,
 - διάλυση του ΕΛΑΣ,
 - οργάνωση νέου εθνικού στρατού,
 - διασφάλιση της ελευθερίας όλων των πολιτών,
 - διενέργεια δημοψηφίσματος για την επιστροφή ή μη του βασιλιά,
 - απομάκρυνση από τις κρατικές υπηρεσίες όσων συνεργάστηκαν με τη μεταξική δικτατορία και τους κατακτητές.

Εξελίξεις που οδήγησαν στον Εμφύλιο:

- Οι κύριες ρυθμίσεις της συμφωνίας της Βάρκιζας δεν εφαρμόστηκαν.
- Εξαπολύθηκαν διώξεις σε βάρος αριστερών πολιτών.
- Το ΚΚΕ αποφάσισε να απέχει από τις εκλογές του 1946, θεωρώντας τες νόθες.
- Οι αμφιλεγόμενες εκλογές ανέδειξαν νικητή το φιλοβασιλικό Λαϊκό κόμμα.
- Την παραμονή των εκλογών ομάδα ένοπλων αριστερών επιτέθηκε σε αστυνομικές δυνάμεις στο Λιτόχωρο Πιερίας, ενέργεια που πυροδότησε τον Εμφύλιο.

Πολιτικές συνθήκες κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου:

- Ένα αμφίβολης γνησιότητας δημοψήφισμα (Σεπτ. 1946) επέτρεψε την επιστροφή στην Ελλάδα του Γεωργίου Β΄.
- Στην ύπαιθρο συγκροτούνταν ένοπλες ομάδες της Αριστεράς που πήραν την ονομασία Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (Δεκ. 1946)
- Στις αρχές του 1947, οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην Ελλάδα (δόγμα Τρούμαν).
- Οι ΗΠΑ επιδίωκαν να περιορίσουν τη σοβιετική επιρροή στην Ελλάδα.
- Δημιουργήθηκαν στρατόπεδα συγκέντρωσης, στα οποία οδηγήθηκαν χιλιάδες αριστεροί πολίτες, με μεγαλύτερο από αυτά τη Μακρόνησο.
- Το ΚΚΕ και το Ε.ΑΜ κηρύχθηκαν παράνομα (τέλη 1947).

Εκβαση του Εμφυλίου:

- Με την αμερικανική υποστήριξη οι κυβερνητικές δυνάμεις, υπό την ηγεσία του στρατηγού Α. Παπάγου, νίκησαν το δημοκρατικό στρατό (Αύγ. 1949).

Συνέπειες του Εμφυλίου:

- 50.000 νεκροί και 80.000 πολιτικοί πρόσφυγες στις χώρες της Α. Ευρώπης,
- 700.000 άνθρωποι, που υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους,
- τεράστιες υλικές ζημιές,
- εθνικός διχασμός.

Τα κύρια προβλήματα της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1949 –1963)

Κυβερνήσεις και κόμματα της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1949 – 1963)

- Την περίοδο 1949 – 1952 σχηματίστηκαν διάφορες κυβερνήσεις που έμειναν για λίγο στην εξουσία, με σημαντικότερη την κυβέρνηση του Ν. Πλαστήρα.
- Το 1952 πρωθυπουργός αναδείχτηκε Αλ. Παπάγος, επικεφαλής του δεξιού κόμματος Ελληνικός Συναγερμός (1952 –1955).
- Τον Παπάγο διαδέχτηκε ο Κ. Καραμανλής, που ίδρυσε το κόμμα Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) και κυβέρνησε την περίοδο 1955 – 1963.
- Το 1961 ιδρύθηκε η Ένωση Κέντρου με επικεφαλής τον Γ. Παπανδρέου.
- Μεγαλύτερο νόμιμο κόμμα της Αριστεράς ήταν η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ), που ιδρύθηκε το 1951, καθώς το ΚΚΕ ήταν εκτός νόμου.

Πολιτικά προβλήματα:

- Οι πολίτες που κρίνονταν ύποπτοι αριστερών φρονημάτων στέλνονταν στις φυλακές και στα στρατόπεδα εξορίας, κάποιοι εκτελούνταν και το κράτος απαιτούσε την υπογραφή «δηλώσεων νομιμοφροσύνης».
- Το σύνταγμα του 1952, αν και παραχωρούσε πολιτικά δικαιώματα και στις γυναίκες, ήταν αυταρχικό και κάλυπτε νομικά τις αντιδημοκρατικές ενέργειες.
- Κύρια στηρίγματα του καθεστώτος ήταν:
 - Οι ΗΠΑ, οι οποίες είχαν πρωτεύοντα ρόλο στα ελληνικά πράγματα.
 - Η μοναρχία, καθώς αναμειγνυόταν διαρκώς στις πολιτικές εξελίξεις.
 - Οι παρακρατικοί, που δε δίσταζαν να επιτίθενται εναντίον των πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος.
- Η αμφιλεγόμενη εκλογική νίκη της ΕΡΕ, το 1961, όξυνε την πολιτική κρίση.
- Το 1963 οι παρακρατικοί, με τη συνεργασία της αστυνομίας, δολοφόνησαν τον βουλευτή της Αριστεράς Γρ. Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη.
- Ο Καραμανλής, αντιμετωπίζοντας προβλήματα στις σχέσεις του με τα ανάκτορα, παραιτήθηκε (1963) και εγκαταστάθηκε στο Παρίσι (1964).

Οικονομικές εξελίξεις:

- Σημειώθηκαν την περίοδο αυτή υψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης.
- Το 1950 ιδρύθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ).
- Κατά την οκταετία Καραμανλή έγιναν έργα υποδομής και μεγάλες επενδύσεις.
- Γεγονός – σταθμός υπήρξε η έναρξη, το 1961, της διαδικασίας για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Κοινωνικά προβλήματα:

- Η μετακίνηση χιλιάδων ανθρώπων στην Αθήνα, που αναπτύχθηκε δίχως σχέδιο.
- Η μετανάστευση εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων στο εξωτερικό.

Εθνικά ζητήματα:

- Η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στο ελληνικό κράτος, ουσιαστικά το 1947, τυπικά και επίσημα στις 7 Μαρτίου 1948, ήρθε ως αποτέλεσμα:
 - των αγώνων των Ελλήνων της Δωδεκανήσου για ένωση με την Ελλάδα,
 - της ουσιαστικής συμβολής της Ελλάδας στη συμμαχική νίκη,
 - των αλλαγών στους διεθνείς συσχετισμούς δυνάμεων.
- Ο ένοπλος αγώνας των Κυπρίων, από το 1955, εναντίον της αγγλικής κυριαρχίας οδήγησε στην υπογραφή των συνθηκών της Ζυρίχης και του Λονδίνου, που αναγνώρισαν την ανεξαρτησία της Κύπρου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 55

Όξυνση της πολιτικής κρίσης και η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967 (1963 – 1974)

Οι δύο κυβερνήσεις Γεωργίου Παπανδρέου (1963 – 1965)

Το κυβερνητικό έργο του Γ. Παπανδρέου:

- Έλαβε μέτρα ανακούφισης των ασθενέστερων τάξεων.
- Κατάργησε ορισμένα από τα αυταρχικά μέτρα σε βάρος της Αριστεράς.
- Προσπάθησε να περιορίσει τις αμερικανικές επεμβάσεις στη χώρα.
- Σε συνεργασία με τον παιδαγωγό Ε. Παπανούτσο, επιχείρησε να προωθήσει καίριες αλλαγές στα εκπαιδευτικά πράγματα, όπως τη θέσπιση της δωρεάν παιδείας και την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας.

Η πολιτική κρίση του 1965:

Το 1965 ξέσπασε σοβαρή κρίση στις σχέσεις Παπανδρέου και βασιλιά Κωνσταντίνου → Ο βασιλιάς φοβούμενος μήπως χάσει τον πλήρη έλεγχο του στρατού αξίωσε να αναλάβει ο ίδιος το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας → Ο Γ. Παπανδρέου αντέδρασε → Ο Κωνσταντίνος εξανάγκασε τον πρωθυπουργό σε παραίτηση, ενώ προχώρησε και σε διάσπαση του κόμματός του, πείθοντας στελέχη του να εγκαταλείψουν τον αρχηγό τους, γεγονός που προσδιορίστηκε με τον πολιτικό όρο «αποστασία».

Η πορεία προς τη δικτατορία (1965 – 1967)

- Το Ιούλιο του 1965, έγιναν τεράστιες διαδηλώσεις γνωστές ως «Ιουλιανά».
- Σχηματίστηκε κυβέρνηση αποστατών και με τις ψήφους της ΕΡΕ.
- Με κοινή απόφαση του Παπανδρέου και του Π. Κανελλόπουλου προκηρύχθηκαν εκλογές για το Μάιο του 1967.
- Μπροστά στο ενδεχόμενο να προκύψουν πολιτικές λύσεις ανεπιθύμητες στο μετεμφυλιακό κατεστημένο, ομάδα στρατηγών σχεδίαζε να ζητήσει τη συνεργασία του βασιλιά προκειμένου να επιβληθεί δικτατορία.

Η απριλιανή δικτατορία (1967 – 1974)

Επιβολή της δικτατορίας:

- Τελικά η δικτατορία επιβλήθηκε από μια συνωμοτική ομάδα μεσαίων και ανώτερων αξιωματικών, που, την 21^η Απριλίου 1967, κατάλαβε πραξικοπηματικά την εξουσία, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Γ. Παπαδόπουλο, επικαλούμενη:
 - την ανικανότητα των πολιτικών να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα,
 - τον κίνδυνο επιβολής κομμουνισμού στην Ελλάδα.

Η στάση του βασιλιά Κωνσταντίνου:

- Μετά το πραξικόπημα, ο βασιλιάς συνεργάστηκε με τους πραξικοπηματίες.
- Λίγο αργότερα, έδειξε ότι θέλει να ανατρέψει τη δικτατορία, αλλά μετά από μία αποτυχημένη προσπάθεια αναχώρησε ανενόχλητος στο εξωτερικό.

Η στάση των ΗΠΑ:

- Ενώ η ΕΟΚ ανέστειλε τη διαδικασία σύνδεσης, οι ΗΠΑ συνεργάστηκαν με τους δικτάτορες.

Τα κατασταλτικά μέτρα των δικτατόρων:

- Ανέστειλαν βασικά άρθρα του συντάγματος.
- Διέκοψαν τη λειτουργία του κοινοβουλίου.
- Διέλυσαν τα κόμματα και οργάνωσαν διώξεις σε βάρος αντιφρονούντων.
- Ανήγαγαν σε συνήθη πρακτική εκτοπίσεις, φυλακίσεις και βασανιστήρια.

Ο αντιδικτατορικός αγώνας:

- Οι δημοκρατικοί πολίτες άρχισαν να δημιουργούν πυρήνες αντίστασης.
- Οι κηδείες των Παπανδρέου και Γ. Σεφέρη μετατράπηκαν σε διαδηλώσεις.
- Κορυφαίες αντιδικτατορικές εκδηλώσεις υπήρξαν:
 - η απόπειρα δολοφονίας του Παπαδόπουλου από τον Αλ. Παναγούλη (1968),
 - το κίνημα του Ναυτικού (1973),
 - οι καταλήψεις της Νομικής Σχολής και του Πολυτεχνείου (1973).

Κατάρρευση της δικτατορίας:

Πραξικόπημα στην Κύπρο σε βάρος του Μακαρίου → Εισβολή του τουρκικού στρατού στην Κύπρο → Παράδοση της εξουσίας στους πολιτικούς το 1974.

ΕΝΟΤΗΤΑ 56

Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση έως τις αρχές της δεκαετίας του '80 (1974 – 1981)

Η μεταπολίτευση και η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας

Σχηματισμός κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας:

- Μετά την πτώση της απριλιανής δικτατορίας επέστρεψε από το Παρίσι ο Κ. Καραμανλής και σχημάτισε κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας.
- Στην κυβέρνηση συμμετείχαν πολιτικοί της ΕΡΕ και της Ένωσης Κέντρου.

Έργο της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας:

- Απελευθέρωσε αμέσως όλους τους πολιτικούς κρατούμενους.
- Απομάκρυνε στελέχη της δικτατορίας για να ελέγξει το κράτος και το στρατό.
- Προσπάθησε να αντιμετωπίσει με διπλωματικά μέσα την κρίση στην Κύπρο, αλλά ο τουρκικός στρατός κατέλαβε τελικά το 37% του κυπριακού εδάφους.
- Σε ένδειξη διαμαρτυρίας για το κυπριακό αποφάσισε την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ.
- Δρομολόγησε την ψήφιση νέου συντάγματος και τη διεξαγωγή εκλογών και δημοψηφίσματος για τη μορφή του πολιτεύματος.

Διαμόρφωση του πολιτικού χάρτη της χώρας:

- Ίδρυση της Νέας Δημοκρατίας (ΝΔ) με ηγέτη τον Κ. Καραμανλή.
- Ίδρυση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ) με ηγέτη τον Α. Παπανδρέου.
- Επανεμφάνιση της προδικτατορικής Ένωσης Κέντρου, με ηγέτη τον Γ. Μαύρο.
- Νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε., που ήταν εκτός νόμου από το 1947.

Κυβερνήσεις Νέας Δημοκρατίας, 1974 – 1981

Πραγματοποίηση των δεσμεύσεων της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας:

- Πραγματοποιήθηκαν εκλογές το 1974, που ανέδειξαν νικήτρια τη Νέα Δημοκρατία.
- Στις 8 Δεκ. 1974 έγινε δημοψήφισμα για τη μορφή του πολιτεύματος και ο ελληνικός λαός αποφάσισε την κατάργηση της μοναρχίας.
- Ψηφίστηκε νέο σύνταγμα (7 Ιουν. 1975), με το οποίο θεσπίστηκε το πολίτευμα της προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.
- Οι πρωτεργάτες της δικτατορίας οδηγήθηκαν σε δίκη και οι κορυφαίοι ανάμεσα σ' αυτούς καταδικάστηκαν σε θάνατο για εσχάτη προδοσία και η ποινή τους μετατράπηκε σε ισόβια, καθώς κρίθηκε ότι δεν ήταν αναγκαία η εκτέλεσή τους.

Έργο της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας:

- η επίσημη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, η οποία υπογράφηκε στις 28 Μαΐου 1979 και άρχισε να ισχύει από την 1^η Ιανουαρίου 1981,
- η επανένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ (1980),
- η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η οποία μεταξύ άλλων αύξησε τη βασική υποχρεωτική εκπαίδευση από έξι σε εννιά χρόνια,
- η αναγνώριση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους,
- η μερική αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της περιόδου 1974–1977,
- η ανάληψη μέτρων αναδιοργάνωσης της οικονομίας και ενίσχυσης των υποδομών της χώρας.

Πριν ολοκληρωθεί η δεύτερη τετραετία διακυβέρνησής του, ο Κ. Καραμανλής αποφάσισε να παραιτηθεί και να διεκδικήσει την εκλογή του στη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, όπου και εκλέχτηκε το 1980.

ΕΝΟΤΗΤΑ 57

Η Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '80 (1981 – 1989)

Κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ, 1981 – 1985

Σημασία της εκλογικής νίκης του ΠΑΣΟΚ το 1981:

- Αποτέλεσε τομή στην ελληνική μεταπολεμική ιστορία, καθώς για πρώτη φορά ανέλαβε τη διακυβέρνηση ένα κόμμα με τόσο ριζοσπαστικό πρόγραμμα.
- Κέρδισε τις εκλογές προβάλλοντας το σύνθημα «Αλλαγή», που εκφραζόταν με το τρίπτυχο «λαϊκή κυριαρχία, εθνική ανεξαρτησία, κοινωνική δικαιοσύνη».

Σημαντικές πολιτικές αλλαγές:

- Η επίσημη αναγνώριση όλων των αντιστασιακών οργανώσεων διαμόρφωσε ένα εντελώς νέο πολιτικό κλίμα, στο πλαίσιο του οποίου διευκολύνθηκε και η μαζική επιστροφή χιλιάδων πολιτικών προσφύγων από τη Σοβιετική Ένωση και τις άλλες λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης.
- Τα μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα, όπως ο διπλασιασμός των κατώτατων συντάξεων και οι σημαντικές αυξήσεις κατώτατων μισθών και ημερομισθίων, ανακούφισαν τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα.
- Η δημιουργία του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ) έδωσε δικαίωμα στην περίθαλψη σε όλους τους πολίτες.
- Η καθιέρωση του πολιτικού γάμου και του συναινετικού διαζυγίου αποτέλεσαν τομές στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο.
- Η θεσμική αναγνώριση της ισότητας των δύο φύλων και η κατάργηση της προίκας συνέβαλαν στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας.
- Σε ό,τι αφορά στην εξωτερική πολιτική:
 - Υπήρξαν σημαντικές πρωτοβουλίες στην ΕΟΚ, που είχαν σαν αποτέλεσμα να αυξηθούν τα κονδύλια της Κοινότητας στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, στις οποίες ανήκε και η Ελλάδα.
 - Έγιναν ανοίγματα προς τις χώρες της Α. Ευρώπης και προς τον Τρίτο Κόσμο, ιδίως προς τις αραβικές χώρες.
 - Απέναντι στην Τουρκία χρησιμοποιήθηκε επανειλημμένα σκληρή γλώσσα, ιδίως μετά την προκλητική ίδρυση του τουρκικού ψευδοκράτους στην κατεχόμενη Κύπρο (Νοέμ. 1983).
- Κατασκευάστηκαν διάφορα δημόσια έργα.
- Επιχειρήθηκε εξυγίανση των προβληματικών επιχειρήσεων.
- Ακολουθήθηκε πολιτική ενίσχυσης των αγροτών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Κυβερνήσεις ΠΑ.ΣΟ.Κ., 1985 – 1989

Σημαντικές πολιτικές επιλογές:

- Εφαρμόστηκε οικονομικό πρόγραμμα με σκοπό τη μείωση των ελλειμμάτων και του πληθωρισμού.
- Στα 1985 – 1986 έγινε αναθεώρηση του συντάγματος, με την οποία περιορίστηκαν οι εξουσίες του προέδρου της Δημοκρατίας.
- Στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η ελληνική πλευρά αντέδρασε αποφασιστικά υποχρεώνοντας την Τουρκία, υπό την απειλή πολέμου, να υποχωρήσει στην απόπειρά της να δημιουργήσει «τετελεσμένη» κατάσταση συνεκμετάλλευσης του πετρελαίου του Αιγαίου.

Προβλήματα:

- Οι καταγγελίες σε βάρος στελεχών της κυβέρνησης για σκάνδαλα όξυναν την πολιτική αντιπαράθεση, στα τέλη της τετραετίας.
- Η κατάσταση επιβαρύνθηκε από τα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε ο Α. Παπανδρέου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 58

Η Ελλάδα στη μεταψυχροπολεμική εποχή (1989 – 2001)

Οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις

Περίοδος πολιτικής αστάθειας, 1989 – 1990

- Οι εκλογές του Ιουν. 1989 δεν έδωσαν αυτοδυναμία σε κανένα κόμμα → Σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας της Νέας Δημοκρατίας και του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου.

Κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας, 1990 – 1993

- Μετά από δύο εκλογικές αναμετρήσεις σχηματίστηκε κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας με πρωθυπουργό τον Κ. Μητσοτάκη.
- Η νέα κυβέρνηση επιδίωξε την ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων.
- Υπογράφηκε και από την Ελλάδα η συνθήκη του Μάαστριχτ.
- Η κυβέρνηση Μητσοτάκη παραιτήθηκε το Σεπτ. του 1993.

Κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ, 1993 – 2000

Διαδοχή του Α. Παπανδρέου από τον Κ. Σημίτη:

- Οι εκλογές του Οκτ. 1993 έφεραν ξανά στην κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Α. Παπανδρέου, ενώ το 1996 νέος πρωθυπουργός αναδείχτηκε ο Κ. Σημίτης, που κυβέρνησε μέχρι το 2004.

Σημαντικές εξελίξεις κατά την περίοδο των κυβερνήσεων Σημίτη:

- Με αφορμή τη διεκδίκηση της βραχονησίδας Ίμια, στα Δωδεκάνησα, ξέσπασε κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που αποκλιμακώθηκε με αμοιβαίες υποχωρήσεις (1996).
- Δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στην κατασκευή μεγάλων δημόσιων έργων:
 - οδικός άξονας Πάτρας – Αθήνας – Θεσσαλονίκης – συνόρων,
 - Εγνατία οδός,
 - αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος,
 - γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου,
 - μετρό της Αθήνας.
- Σημαντικό γεγονός υπήρξε η ανάληψη από την Ελλάδα το 1997 των Ολυμπιακών Αγώνων, που έγιναν με επιτυχία το 2004.
- Επιτεύχθηκε η ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. την 1^η Ιαν. 2001 και η χρησιμοποίηση του ευρώ, αντί της δραχμής, από την 1^η Ιαν. 2002.

Οι αλλαγές στα Βαλκάνια και η νέα διεθνής θέση της Ελλάδας

Η Ελλάδα χώρα υποδοχής μεταναστών και παλιννοστούντων

Αιτίες:

- η πτώση των λαϊκών δημοκρατιών
- οι συνακόλουθες αλλαγές στα Βαλκάνια.

Οι συνθήκες υποδοχής και η εξέλιξή τους:

- Τα πρώτα χρόνια εργάζονταν με εξευτελιστικές αμοιβές.
- Με το πέρασμα μιας δεκαετίας, πολλοί μετανάστες ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία, απέκτησαν μόνιμη εργασία και αξιοπρεπείς αμοιβές.
- Αποτελούν το 8 – 10 % του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας και την περίοδο 2000 – 2001, η αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας οφειλόταν αποκλειστικά σε αυτούς.
- Το ελληνικό κράτος επιχείρησε κατά καιρούς την καταγραφή και τη νομιμοποίηση των μεταναστών υπό όρους.
- Οι ελληνικές εργατικές οργανώσεις απαίτησαν τη νομιμοποίησή των μεταναστών, τη σταθεροποίηση του αριθμού τους και την εξίσωση των δικαιωμάτων τους με εκείνα των Ελλήνων εργαζομένων.

Η θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια στα τέλη του 20ού αιώνα

Η εξέλιξη του ζητήματος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας:

- Μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας προέκυψε ένα κράτος που υιοθέτησε την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» (Σεπτέμβριος 1991), διατύπωνε στο σύνταγμά του διεκδικήσεις κατά της Ελλάδας και χρησιμοποιούσε ως έμβλημα το λεγόμενο αστέρι ή ήλιο της Βεργίνας.
- Η Ελλάδα απαίτησε, προκειμένου να αναγνωρίσει επίσημα αυτό το κράτος, να δεσμευτεί το τελευταίο ότι δεν έχει διεκδικήσεις έναντι γειτονικών κρατών, δε θα ασκεί εχθρική προπαγάνδα και δε θα χρησιμοποιεί το όνομα «Μακεδονία».
- Η Ελλάδα απευθύνθηκε και στην ΕΕ, η οποία αποφάσισε να μην αναγνωριστεί το κράτος αυτό με την ονομασία «Μακεδονία».
- Ο ΟΗΕ δέχτηκε ως μέλος του την νέα χώρα με το προσωρινό όνομα «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (ΠΓΔΜ).
- Οι ευρωπαϊκές χώρες και οι ΗΠΑ προχώρησαν σε σύναψη διπλωματικών σχέσεων με την ΠΓΔΜ. (1994), αλλά η Ελλάδα, αντιδρώντας, κήρυξε οικονομικό εμπάργκο σε βάρος αυτής της χώρας.
- Ύστερα από νέες διαπραγματεύσεις υπογράφηκε η λεγόμενη Μεταβατική Συμφωνία της Νέας Υόρκης (Σεπτ. 1995), σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα αναγνώρισε τη γείτονα χώρα με το προσωρινό της όνομα και της παρείχε οικονομικές διευκολύνσεις και η ΠΓΔΜ άλλαξε επίμαχα άρθρα του συντάγματός της και αφαίρεσε το αστέρι της Βεργίνας από τη σημαία της.

Η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας:

- Κατά τη δεκαετία του 1990, οι ελληνικές κυβερνήσεις έθεσαν ως κύριο στόχο τους τη δημιουργία ισχυρών αμοιβαίων οικονομικών συμφερόντων ανάμεσα στην Ελλάδα και τις βαλκανικές χώρες.
- Χάρη στην ελληνική πρωτοβουλία, οργανώθηκε η πρώτη συνάντηση ηγετών βαλκανικών χωρών στην Κρήτη (Νοέμ. 1997).
- Η ελληνική διπλωματία δραστηριοποιήθηκε με σκοπό την ένταξη των βαλκανικών χωρών στην ΕΕ.
- Σημαντική υπήρξε η υπογραφή του συμφώνου σταθερότητας για τη νοτιοανατολική Ευρώπη (1999) από εκπροσώπους των βαλκανικών χωρών, της ΕΕ και των οκτώ αναπτυσσόμενων χωρών του πλανήτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ
ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η
ΕΛΛΑΔΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 59

Οι κυριότεροι σταθμοί στις προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης
(1951 – 2001)

Παράγοντες που οδήγησαν στην ευρωπαϊκή ενοποίηση

- Οι καταστροφές που είχε υποστεί η Ευρώπη, κατά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.
- Η απώλεια των αποικιών που στερούσε την Ευρώπη από σημαντικούς οικονομικούς πόρους.
- Η ανάδυση δύο υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης.
- Η τάση των ΗΠΑ να ενθαρρύνουν την ευρωπαϊκή ενοποίηση, καθώς έβλεπαν σε μια ισχυρή και ενωμένη Ευρώπη ένα αποτελεσματικό εμπόδιο στην επέκταση της σοβιετικής επιρροής.

Τα πρώτα βήματα

- Η ίδρυση το 1951, με πρωτοβουλία του γάλλου υπουργού Οικονομικών Ζαν Μονέ, της *Ευρωπαϊκής Κοινοπραξίας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)*, στην οποία συμμετείχαν οι εξής χώρες: Γαλλία, Ομοσπονδιακή (Δυτική) Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο.
- Η υπογραφή το 1957 στη Ρώμη από τις χώρες της ΕΚΑΧ της συνθήκης ίδρυσης της *Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)*.

Παράγοντες που επηρέασαν την ευρωπαϊκή ενοποίηση

- Η ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη που σημειώθηκε στη γηραιά ήπειρο.
- Η παγκόσμια πολιτική ατμόσφαιρα και οι διεθνείς συσχετισμοί δυνάμεων.

Η ωρίμανση της ευρωπαϊκής ενοποίησης

Σύνταξη της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, το 1985:

- Επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες διαμόρφωσης ενιαίας εσωτερικής αγοράς και ενίσχυσης της οικονομικής συνοχής της Ευρώπης.
- Καταρτίστηκαν τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ), δηλαδή ειδικά προγράμματα χρηματοδότησης των ασθενέστερων κρατών – μελών.

Υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ, το Φεβρ. του 1992:

- Ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), η οποία ενσωμάτωσε την ΕΟΚ.
- Τέθηκε ο στόχος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) έως το 1999.
- Διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της Κοινότητας.
- Θεσπίστηκαν η κοινή εξωτερική πολιτική και η συνεργασία σε θέματα ασφάλειας.
- Το ευρώ υιοθετήθηκε ως νόμισμα έντεκα κρατών – μελών της ΕΕ από την 1^η Ιαν. 1999.

Τα κύρια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, ένα είδος ευρωπαϊκής υπερκυβέρνησης στην οποία κάθε χώρα έχει έναν εκπρόσωπο.
- Το *Συμβούλιο Υπουργών*, που συγκροτείται κάθε φορά από τους υπουργούς του ίδιου αντικειμένου.
- Το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο*, το οποίο συνεδριάζει σε τακτά διαστήματα με τη συμμετοχή των πρωθυπουργών των κρατών – μελών.
- Το *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, το μόνο όργανο που εκλέγεται απευθείας από τους πολίτες της Ε.Ε..
- Το *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο*.

ΕΝΟΤΗΤΑ 60

Η Ελλάδα και οι διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης

Η Ελλάδα κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η πορεία ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (1961 – 1981):

- Η συμμετοχή της Ελλάδας στις διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης εγκαινιάστηκε με την υπογραφή, το 1961, της συμφωνίας σύνδεσης της χώρας με την ΕΟΚ.
- Τον Ιούνιο του 1975, η πρώτη μεταπολιτευτική κυβέρνηση Καραμανλή υπέβαλε αίτηση ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ.
- Την αντίθεσή τους στην ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ εξέφρασαν το ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ, καθώς και τμήματα της ελληνικής κοινωνίας προσκεείμενα στην Αριστερά.
- Επιφυλάξεις διατυπώθηκαν και από ορισμένα κράτη – μέλη της ΕΟΚ, που θεωρούσαν ότι η Ελλάδα δεν ήταν ακόμη ώριμη οικονομικά για να ενταχθεί.
- Στις 28 Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα η συνθήκη Προσχωρήσεως της Ελλάδας στην ΕΟΚ.
- Η επίσημη ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ έγινε την 1^η Ιαν. 1981.

Η πολιτική των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ απέναντι στην ΕΟΚ (1981 – 1989):

- Το ΠΑΣΟΚ αντιμετώπιζε με σκεπτικισμό την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ.
- Κατά την περίοδο 1981 – 1985, η πολιτική του ΠΑΣΟΚ. στηρίχτηκε σε δύο κύριες εκτιμήσεις:
 - ότι δεν συνέφερε πλέον την Ελλάδα να αποχωρήσει από την ΕΟΚ, γιατί το κόστος θα ήταν μεγάλο,
 - ότι η χώρα έπρεπε να προσπαθήσει να βελτιώσει τη θέση της στην ΕΟΚ.
- Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα διεκδίκησε και πέτυχε την εκπόνηση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ), που αφορούσαν τη χρηματοδότηση από την ΕΟΚ διαφόρων αναπτυξιακών έργων στα μεσογειακά κράτη – μέλη της.
- Κατά την περίοδο 1985 – 1989, οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ ακολούθησαν μια πολιτική διαπραγμάτευσης με την ΕΟΚ, που είχε ως κύριο σκοπό την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών του ευρωπαϊκού Νότου.

Η ευρωπαϊκή πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων κατά την περίοδο 1989 – 1996:

- Συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις της συνθήκης του Μάαστριχτ.
- Εξασφάλισαν την παραχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την εφαρμογή στην Ελλάδα ειδικών προγραμμάτων με σκοπό την ανάπτυξη της χώρας (Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης – ΚΠΣ).
- Προώθησαν τις διαδικασίες ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ ως πλήρους μέλους.
- Έλαβαν μέτρα προετοιμασίας της χώρας για την ένταξή της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Η ευρωπαϊκή πολιτική της Ελλάδας κατά την περίοδο 1996 – 2004:

- Επιτάχυνε τις διαδικασίες εκπλήρωσης όλων των προϋποθέσεων που είχαν τεθεί, προκειμένου η χώρα να ενταχθεί στην ΟΝΕ.
- Κατάφερε να ενταχθεί στο λεγόμενο «σκληρό πυρήνα» της Ε.Ε. και από την 1^η Ιαν. 2001 υιοθέτησε το ευρώ.
- Το 2004 εντάχθηκε στην ΕΕ, χάρη και σε ελληνικές προσπάθειες, η Κύπρος μαζί με άλλες χώρες.

Η θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα:

- Η Ελλάδα έχει εναρμονιστεί πλήρως με τη λογική της ευρωπαϊκής ενοποίησης.
- Η διαφανόμενη ενίσχυση της θέσης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα συμβάλει στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της χώρας και θα τονώσει τον περιφερειακό και διεθνή της ρόλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 61

Επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις στον κόσμο
κατά το 20ό αιώνα

Φυσικές επιστήμες

Προσωπικότητες και θεωρίες της φυσικής:

- *Μαξ Πλανκ*: διατύπωσε την *κβαντική θεωρία*, σύμφωνα με την οποία η θερμότητα δεν εκπέμπεται με τρόπο συνεχή αλλά με διακριτές ποσότητες, τα *κβάντα*.
- *Ερνστ Ράδερφορντ*: παρουσίασε μια νέα εικόνα της ύλης, σύμφωνα με την οποία το άτομο αποτελείται από τον πυρήνα, που περιλαμβάνει πρωτόνια και νετρόνια, και περιβάλλεται από ηλεκτρόνια, τα οποία κινούνται γύρω του σε τροχιά.
- *Άλμπερτ Αϊνστάιν*: διατύπωσε τη *θεωρία της σχετικότητας*, με την οποία υποστήριξε ότι ο χρόνος είναι σχετικός, γιατί εξαρτάται από τον τρόπο μέτρησής του, όπως σχετικές είναι και οι διαστάσεις των σωμάτων, αφού κάθε σώμα αλλάζει μορφή όταν κινείται.

Στα επιτεύγματα των φυσικών επιστημών βασίστηκε:

- η ανάπτυξη της πυρηνικής βιομηχανία,
- η τεχνολογία κατασκευής και εκτόξευσης σκαφών στο διάστημα.

Ηλεκτρονική

Έδωσε εντυπωσιακά αποτελέσματα στη:

- βελτίωση των τηλεπικοινωνιών,
- επέκταση της χρήσης ήδη γνωστών συσκευών, όπως το *τηλέφωνο*, ο *τηλέγραφος* και το *ραδιόφωνο*,
- ανάπτυξη και διάδοση της *τηλεόρασης* και του *ηλεκτρονικού υπολογιστή*,
- εξάπλωση του παγκόσμιου ηλεκτρονικού διαδικτύου, του *Internet*.

Βιολογία και Γενετική

Οι επιστήμες αυτές επέτρεψαν στον άνθρωπο να αναπτύξει σε εντυπωσιακό βαθμό τις γνώσεις του για την ίδια την προέλευση και την ύπαρξή του.

Βιολογία:

Οι *Ρόζαλιντ Φράνκλιν*, *Φράνσις Κρικ* και *Τζέιμς Γουότσον* παρουσίασαν τη δομή του γενετικού κώδικα (DNA), υποστηρίζοντας ότι έχει τη μορφή διπλής έλικας, αντιγράφεται χωρίς να μεταβάλλεται η δομή του και μεταφέρει τα κληρονομικά χαρακτηριστικά κάθε οργανισμού.

Γενετική:

- Κατά τη δεκαετία του '70, η επιστήμη της γενετικής μηχανικής άρχισε τις προσπάθειες παρέμβασης στο γενετικό κώδικα, προκειμένου να παραχθούν ζώα και φυτά με βελτιωμένες ιδιότητες.
- Το 1998 γεννήθηκε το πρώτο ζώο από *κλωνοποίηση*, το πρόβατο Ντόλι, και σήμερα πολλά από τα προϊόντα της καθημερινής μας διατροφής είναι αποτελέσματα γενετικής τροποποίησης.

Ιατρική

- Αντιμετώπισε αποτελεσματικά ασθένειες που στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν θανατηφόρες, όπως η φυματίωση και η ελονοσία.
- Επέτρεψε με την ανακάλυψη των ιών της πενικιλίνης (Αλεξάντερ Φλέμινγκ, 1928) και των αντιβιοτικών την αντιμετώπιση ιογενών ασθενειών.
- Κατέστησε εφικτές τις μεταμοσχεύσεις οργάνων, τις καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις και τις επεμβάσεις με ακτίνες λέιζερ.

- Πραγματοποίησε τεράστιο βήμα στην αντιμετώπιση των προβλημάτων ανθρώπινης στειρότητας με τη γέννηση, το 1978, του πρώτου παιδιού του σωλήνα.

Ψυχανάλυση

Θεμελιωτής της επιστήμης αυτής υπήρξε ο Αυστριακός *Σίγκμουντ Φρόιντ*, ο οποίος άνοιξε πραγματικά νέους δρόμους στη μελέτη της ανθρώπινης ύπαρξης, όταν, αναζητώντας τη θεραπεία της υστερίας, ανακάλυψε τις τρεις βαθμίδες του ανθρώπινου ψυχισμού:

- το ασύνειδο ή ασυνείδητο,
- το συνειδητό,
- το προσυνειδητό.

Ιστορία

Η επανάσταση στην επιστήμη αυτή ήρθε με το *ιστοριογραφικό κίνημα των Αννάλ*, που μετατόπισε το ενδιαφέρον της ιστορίας από την πολιτική στην οικονομία, στις κοινωνικές δομές και στις νοοτροπίες.

Διαμόρφωση της μαζικής κουλτούρας

Τα τεχνολογικά επιτεύγματα επέτρεψαν την ευρύτατη διάδοση των πολιτιστικών αγαθών, αλλά παράλληλα διαμορφώθηκε μια κατηγορία πολιτιστικών προϊόντων, συχνά χαμηλής ποιότητας, που συνιστούν αυτό που λέγεται απαξιωτικά μαζική κουλτούρα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 62

Τέχνες στον κόσμο τον 20ό αιώνα

Κοινές θέσεις των καλλιτεχνικών ρευμάτων του μοντερνισμού:

- Κάθε μορφή δημιουργίας δεν πρέπει να αποτελεί προσπάθεια απεικόνισης του εξωτερικού περιβάλλοντος αλλά μέσο έκφρασης του εσωτερικού κόσμου.
- Κατά την καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία το πρωτεύον δεν είναι η κυριαρχία της λογικής αλλά η έκφραση του ασυνείδητου.
- Τα καλλιτεχνικά έργα δεν πρέπει να αξιολογούνται με παραδοσιακά κριτήρια, αλλά το ενδιαφέρον πρέπει να εστιάζεται στη διαδικασία δημιουργίας τους.

Φοβισμός ή φωβισμός

- Ο όρος προέρχεται από τη γαλλική λέξη fauves (αγρίμια, θηρία).
- Το καλλιτεχνικό αυτό ρεύμα εμφανίστηκε το 1905 και υποστήριξε με πάθος την επικράτηση του ενστίκτου στη λογική και του καθαρού χρώματος στη μορφή.
- Οι φοβιστές δεν ζωγράφιζαν ό,τι έβλεπαν αλλά ό,τι αισθάνονταν.

Εξπρεσιονισμός

- Ο όρος προέρχεται από το ρήμα express (εκφράζω).
- Χαρακτηρίστηκε από την απόλυτη κυριαρχία του ενστίκτου για έκφραση, καθώς και από τη χρήση του χρώματος με παθιασμένο τρόπο.
- Γνώρισε τη μεγάλη ανάπτυξή του στη Γερμανία με τις καλλιτεχνικές ομάδες *Η Γέφυρα* και *Γαλάζιος Καβαλάρης*.

Κυβισμός

- Οι κυβιστές, με κύριους εκπροσώπους τους Πικάσο και Μπρακ, έθεταν ως πρωταρχικό σκοπό τη δημιουργία μιας τέχνης που να απευθύνεται στη νόηση.
- Επηρεασμένοι από τις επιστημονικές εξελίξεις, ιδίως από τη θεωρία της σχετικότητας, θεωρούσαν την εξωτερική εμφάνιση των πραγμάτων σχετική.

Φουτουρισμός

- Ο όρος προέρχεται από τη λέξη future (μέλλον).
- Αναπτύχθηκε κυρίως στην Ιταλία με εκφραστή τον Μαρινέτι και στράφηκε με σφοδρότητα εναντίον κάθε στοιχείου του παρελθόντος εξιδανικεύοντας το νέο.

Αφηρημένη τέχνη ή ανεικονική τέχνη

- Θεμελιώθηκε στην ιδέα ότι η αξία της τέχνης προκύπτει όχι από την απεικόνιση ενός θέματος αλλά από τις μορφές και τα χρώματα.
- Ο πρώτος τέτοιος πίνακας παρουσιάστηκε το 1910 από τον Καντίνσκι.

Ντανταϊσμός

- Ο όρος προέρχεται από τη νηπιακή φράση «dada».
- Υπήρξε γέννημα της αποστροφής που προκάλεσε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος και χλεύασε κάθε στοιχείο κοινωνικής ζωής που θεωρούσε συμβατικό.
- Αναζητώντας εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης, οι ντανταϊστές ανέδειξαν κοινά αντικείμενα της καθημερινής ζωής σε έργα τέχνης.

Σουρεαλισμός (υπερρεαλισμός)

- Εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1920 και επηρεάστηκε από:
 - τον ντανταϊσμό,
 - την ψυχανάλυση,
 - τις πολιτικές εξελίξεις του καιρού του (1917: ρωσική επανάσταση).
- Δεν υπήρξε απλώς ένα καλλιτεχνικό ρεύμα αλλά μάλλον ένα επαναστατικό κίνημα που αξίωσε γενικότερες αλλαγές.
- Πρωτεργάτης του ήταν ο διανοητής Αντρέ Μπρετόν.

Μπαουχάους

- Εμφανίστηκε το 1919 με κέντρο την ομώνυμη σχολή σχεδίου, που διεύθυνε ο αρχιτέκτονας Βάλτερ Γκρόπιους στη Γερμανία.

- Θεωρώντας ότι εκείνο που προέχει είναι η λειτουργικότητα ενός κτιρίου, οι δημιουργοί του Μπαουχάους επιδίωξαν να γεφυρώσουν την απόσταση ανάμεσα στην υψηλή τέχνη και την εφαρμοσμένη δημιουργία.
- Μετά την επικράτηση του ναζισμού, το Μπαουχάους θεωρήθηκε εκφυλισμένη τέχνη, η σχολή έκλεισε και οι πρωτεργάτες της εγκατέλειψαν τη χώρα.
- Οι αρχές του Μπαουχάους υιοθετήθηκαν από τον Γαλλοελβετό Λε Κορμπιζιέ, τον κορυφαίο ίσως αρχιτέκτονα του 20ού αιώνα.

Σοσιαλιστικός ρεαλισμός

Αισθητικό δόγμα που επιβλήθηκε στη Σοβιετική Ένωση με σκοπό την προβολή των ιδεωδών του καθεστώτος.

Αφηρημένος εξπρεσιονισμός

Αναπτύχθηκε μεταπολεμικά στις ΗΠΑ με εκπρόσωπο τον Πόλοκ, που ενδιαφέρθηκε για τη διαδικασία δημιουργίας του έργου τέχνης.

Pop art

- Ο όρος προέρχεται από τη λέξη popular (λαϊκός).
- Ήταν μια απόπειρα κάλυψης της απόστασης ανάμεσα στην «υψηλή τέχνη» και τη «λαϊκή κουλτούρα», που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1960 με κύριο εκπρόσωπο τον Άντι Ουόρχολ.

Μουσική

- Στις αρχές του 20ού αιώνα εμφανίστηκε στις ΗΠΑ η τζαζ, που είχε τις ρίζες της στις παραδόσεις των Αφροαμερικανών.
- Η εποχή μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο σφραγίστηκε από το ροκ εν ρολ, με πρώτο είδωλο τον τραγουδιστή Έλβις Πρίσλεϊ.
- Η ροκ εν ρολ μουσική εξελίχθηκε σε ένα παγκόσμιο κίνημα και μέσα από συγκροτήματα όπως οι Μπίτλς και οι Ρόλινγκ Στόουνς άγγιξε κάποιες φορές και κοινωνικά θέματα.

Κινηματογράφος

- Αν και βωβός αρχικά, εξελίχθηκε τόσο γρήγορα, ώστε πριν ακόμα τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο γινόταν λόγος για *βιομηχανία του κινηματογράφου*, με κορυφαία φυσιογνωμία τον Τσάρλι Τσάπλιν, τον θρυλικό Σαρλό.
- Όταν ο κινηματογράφος συνδύασε εικόνα και ήχο απέκτησε τεράστια δύναμη, που εκφράστηκε κυρίως με την ανάπτυξη του σοβιετικού κινηματογράφου, με κορυφαίο εκπρόσωπο τον σκηνοθέτη Σεργκέι Αϊζενστάιν.
- Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ο *ιταλικός νεορεαλισμός* και η *γαλλική νουβέλ βαγκ* (νέο κύμα) ανανέωσαν τον κινηματογράφο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 63

Η ποίηση και η πεζογραφία στον κόσμο τον 20ό αιώνα

Ποίηση

Η κληρονομιά του συμβολισμού

Ο συμβολισμός, που εμφανίστηκε γύρω στα 1870 στη Γαλλία, κυριάρχησε ως τις αρχές της δεκαετίας του 1920 κυρίως με τη μορφή της «καθαρής ποίησης» και κύριο εκφραστή τον Βαλερί.

Οι ανακατατάξεις των αρχών του 20ού αιώνα – Ο μοντερνισμός

- Ο μοντερνισμός οδήγησε τους ποιητές στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών ποιητικών τεχνικών.
- Πρωτοπόρος του μοντερνισμού υπήρξε ο Γάλλος Απολιναίρ.

Κύρια μοντερνιστικά κινήματα:

Φουτουρισμός και ντανταϊσμός

- Υποστήριζαν ότι η ποίηση έπρεπε να απελευθερωθεί πλήρως από τη μορφή.
- Η φουτουριστική ποίηση, εκτός από την Ιταλία, γνώρισε σημαντική απήχηση και στη Ρωσία.

Σουρεαλισμός ή υπερρεαλισμός

- Πρότεινε ένα νέο τρόπο πρόσληψης της πραγματικότητας, τον ψυχικό αυτοματισμό, που στηριζόταν στην εξάλειψη κάθε ελέγχου από τη λογική.
- Μέσα από το έργο κυρίως των Μπρετόν, Ελιάρ και Αραγκόν διαμορφώθηκε η μέθοδος της «αυτόματης γραφής», που επιδίωκε την ανάσυρση από το υποσυνείδητο στοιχείων που είχαν απωθηθεί εκεί από τη λογική.

Αγγλοσαξονικός μοντερνισμός

- Το κίνημα αυτό, με κύριους εκφραστές τους Έλιοτ και Πάουντ, μίλησε για παρακμή του πολιτισμού και υποστήριξε τη θέση ότι ο σύγχρονος κατακερματισμένος άνθρωπος πρέπει να ολοκληρωθεί για να λυτρωθεί.
- Ξεχωριστές μορφές της αγγλόφωνης ποίησης κατά τον 20ό αιώνα υπήρξαν ο Ντίλαν Τόμας και Ιρλανδός Γέιτς.

Κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα η ποίηση:

- Εξέφρασε τόσο τη φρίκη από την εμπειρία του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου όσο και τις νέες ανασφάλειες που γέννησαν:
 - η πυρηνική απειλή,
 - η αποξένωση των ανθρώπων,
 - η καταστροφή του περιβάλλοντος.

Πεζογραφία

Νεοτερριστικό ή μοντερνιστικό μυθιστόρημα

- Ήταν αποτέλεσμα της εφαρμογής των αρχών του μοντερνισμού στην πεζογραφία.
- Οι πεζογράφοι του μοντερνισμού διακήρυξαν ότι η πραγματικότητα είναι σχετική και ότι η αλήθεια, εάν υπάρχει, βρίσκεται μόνο στην ατομική συνείδηση.
- Το ενδιαφέρον στράφηκε από το εξωτερικό περιβάλλον στον εσωτερικό κόσμο των ηρώων, με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της γραμμικής αφήγησης, τη συχνή χρήση του εσωτερικού μονολόγου και τη σκιαγράφηση των χαρακτήρων σύμφωνα με τις επιταγές της ψυχολογίας.
- Πρωτεργάτες του νεοτερριστικού ή μοντερνιστικού μυθιστορήματος υπήρξαν οι Προυστ, Τζόις, Κάφκα, Μούζιλ, Μαν και Γουλφ.

Ρεαλιστικό μυθιστόρημα

- Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος:
 - Προκάλεσε ένα ισχυρό κύμα ρεαλιστικής αντιπολεμικής πεζογραφίας.
 - Ενέπνευσε δύο από τους σημαντικότερους Αμερικανούς συγγραφείς του 20ού αιώνα, τον Ντος Πάσος και τον Χέμινγουεϊ.
- Κραχ του 1929 στις ΗΠΑ:
 - Έδωσε σπουδαία μυθιστορήματα από τους Φόκνερ και Στάινμπεκ.
- Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος :
 - Η γερμανική πεζογραφία στράφηκε στη μελέτη της ανθρώπινης αποξένωσης και στον πολιτικό προβληματισμό στα έργα των Μπελ και Γκρας.

Σοσιαλιστικός ρεαλισμός

- Ασχολήθηκε με την παρουσίαση της σύγκρουσης εργατών – αστών στις διάφορες μορφές της, καθώς και με την εξύμνηση της ζωής στις λαϊκές δημοκρατίες.
- Τα έργα που έδωσε είχαν σε ορισμένες περιπτώσεις υψηλή αισθητική αξία, αν και συχνά διακρίνονταν από σχηματικότητα.
- Συγγραφείς όπως ο Πάστερνακ και ο Σολτζενίτσιν απέρριψαν τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό και άσκησαν με τα έργα τους κριτική στο σοβιετικό καθεστώς.

Λογοτεχνία του παραλόγου

- Εκφράστηκε σε υψηλό επίπεδο στο έργο του Κάφκα στη δεκαετία του 1920.
- Αναδύθηκε με ιδιαίτερη ένταση στη Γαλλία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ως αντίδραση στην παραδοσιακή λογοτεχνία.
- Για διανοητές και συγγραφείς όπως οι Σαρτρ, Καμί, Μπέκετ και Ζενέ ο άνθρωπος είναι μια μεμονωμένη ύπαρξη ριγμένη σε ένα αφιλόξενο σύμπαν.

Λογοτεχνία του φανταστικού:

- Γνώρισε σημαντική ανάπτυξη με τα έργα των Χάξλεϊ, Ασίμοφ, και Κλαρκ.
- Σε αυτή την κατηγορία μπορούν να ενταχθούν και ορισμένα έργα του Όργουελ, που μίλησε για το μέλλον υπογραμμίζοντας τους κινδύνους ελέγχου της σκέψης.

Μαγικός ρεαλισμός

- Ο όρος επινοήθηκε για να προσδιορίσει μια μορφή πεζογραφήματος που συνδυάζει ρεαλιστικές περιγραφές με έντονα φανταστικά ή μυθικά στοιχεία.
- Κύριοι εκπρόσωποί του είναι ο Μπόρχες, ο Μαρκές και η Αλιέντε.

Πεζογραφία του κοινωνικού αποκλεισμού:

- Κοινωνική θέση της γυναίκας: Μποβουάρ, Ντιράς και Γιουρσενάρ.
- Οι Αφροαμερικανοί των ΗΠΑ: Μόρισον.
- Καθεστώς απαρτχάιντ: Γκόρτιμερ.

ΕΝΟΤΗΤΑ 64

Τα γράμματα στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα

Η περίοδος 1900 – 1922

- «Ιδεολογικό μυθιστόρημα»:
 - Λογοτέχνες, όπως οι Κ. Χατζόπουλος, Κ. Θεοτόκης και Δ. Βουτυράς, έχοντας υιοθετήσει σοσιαλιστικές ιδέες, ασχολήθηκαν με κοινωνικά θέματα.
 - Δημιουργοί, όπως οι Π. Γιαννόπουλος, Ίων Δραγούμης και Π. Δέλτα, μίλησαν για τους αγώνες του ελληνισμού.
- Ά. Σικελιανός: μίλησε στο πλούσιο ποιητικό και θεατρικό του έργο για την αρχαία Ελλάδα, επιχειρώντας παράλληλα την αναβίωση των αρχαίων Δελφικών Εορτών.
- Ελληνικός συμβολισμός: εκφράστηκε κυρίως στα έργα των Α. Μελαχρινού, Κ. Βάρναλη, Μ. Αυγέρη και Ν. Λαπαθιώτη.
- Κ. Καβάφης: αναζητώντας νέους ποιητικούς δρόμους στον αντίποδα της παλαμικής και ολόκληρης της ελληνικής ποίησης, διαμόρφωσε ένα εντελώς προσωπικό ύφος, κάνοντας πολλούς να πιστεύουν ότι υπήρξε ο κορυφαίος Έλληνας ποιητής και ένας από τους σημαντικότερους της ανθρωπότητας για τον 20ό αιώνα.

Η λογοτεχνία του Μεσοπολέμου

- Κ. Καρυωτάκης: πρωτοστάτησε στις προσπάθειες ανανέωσης της ελληνικής ποίησης στρεφόμενος κατά της συμβατικότητας.
- Γ. Θεοτοκάς: δημοσίευσε το 1929 το βιβλίο «Ελεύθερο πνεύμα», ένα κείμενο – μανιφέστο που ασκούσε αυστηρή κριτική σε όλη την προγενέστερη λογοτεχνική παραγωγή και ζητούσε τον αναπροσανατολισμό προς την Ευρώπη.
- Γενιά του '30:
 - Δημοσίευση το 1931 της ποιητικής συλλογής «Στροφή» του Γ. Σεφέρη, ποιητή αδρού και λιτού, που αφομοίωσε γόνιμα τους ποιητικούς τρόπους των Έλιοτ και Πάουντ.
 - Εμφάνιση του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα με κύριους εκφραστές τους Α. Εμπειρίκο, Ν. Εγγονόπουλο, Γ. Ρίτσο, Οδ. Ελύτη, Ν. Βρεττάκο, Ν. Ράντο και Γ. Σαραντάρη.
 - Οι δημιουργοί αυτής της γενιάς ανανέωσαν ουσιαστικά την ελληνική ποίηση υιοθετώντας τον ελεύθερο στίχο και το λεξιλόγιο της καθημερινής ομιλίας.
- Ελληνικό μυθιστόρημα:
 - Το δρόμο άνοιξε και αυτή τη φορά ο Θεοτοκάς με την «Αργώ» και ακολούθησαν οι Μ. Καραγάτσης, Θ. Πετσάλης και Ά. Τερζάκης.
 - Πεζογράφοι, όπως οι Γ. Μπεράτης, Γ. Σκαρίμπα και Μ. Αξιώτη, στράφηκαν σε πιο ριζοσπαστικές αναζητήσεις.
 - Λογοτέχνες της Θεσσαλονίκης, όπως οι Στ. Ξεφλούδας, Γ. Δέλιος, Α. Γιαννόπουλος, Ν.Γ. Πεντζίκη, επιχείρησαν να αφομοιώσουν κατακτήσεις του ευρωπαϊκού μοντερνισμού όπως ο εσωτερικός μονόλογος.
 - Οι Σ. Μυριβήλης, Σ. Δούκας και Η. Βενέζης καταπιάστηκαν με τη λογοτεχνική μετάπλαση της εμπειρίας του Α΄ Παγκόσμιου και του Μικρασιατικού πολέμου.
 - Ο Καζαντζάκης αποτελεί μια εντελώς ιδιόμορφη περίπτωση λογοτέχνη, που, αφού ταλαντεύτηκε ανάμεσα σε διάφορα φιλοσοφικά πιστεύω, ιδεολογίες και θρησκείες, παρουσίασε προπολεμικά το ποιητικό έργο «Οδύσσεια», για να δώσει, τις δεκαετίες του '40 και του '50, τα σημαντικότερα έργα του.

Η μεταπολεμική λογοτεχνία

- Οι γνωστοί προπολεμικά ποιητές Σεφέρης, Ρίτσος και Ελύτης έδωσαν τα πιο ώριμα δείγματα του έργου τους μετά τον πόλεμο:
 - Ο Σεφέρης δέχτηκε επιρροές τόσο από τον συμβολισμό όσο και από τον υπερρεαλισμό.
 - Ο Ρίτσος, στρατευμένος στις ιδέες του κομμουνισμού, μίλησε μέσα από την ποίησή του για το λαό και την ιστορία του.
 - Ο Ελύτης, επηρεασμένος από τον υπερρεαλισμό, αναφέρθηκε τόσο στα ιστορικά βιώματα του ελληνισμού όσο και στην αναζήτηση του ωραίου και του έρωτα.
- Η πρώτη μεταπολεμική γενιά ποιητών και πεζογράφων έγραψε βαθιά επηρεασμένη από τα βιώματα της περιόδου 1940 – 1949:
 - Ποιητές: Α. Αλεξάνδρου, Μ. Αναγνωστάκης, Π. Θασίτης, Μ. Κατσαρός, Κλ. Κύρου, Τ. Λειβαδίτης, Τ. Πατρίκιος, Μ. Σαχτούρης, Τ. Σινόπουλος.
 - Πεζογράφοι: Μ. Αλεξανδρόπουλος, Α. Αλεξάνδρου, Ν. Κάσδαγλης, Αλ. Κοτζιάς, Σπ. Πλασκοβίτης, Στ. Τσίρκας, Α. Φραγκιάς, Δ. Χατζής.
- Η δεύτερη μεταπολεμική γενιά ποιητών:
 - Ποιητές, όπως οι Α. Ευαγγέλου, Β. Καραβίτης, Β. Λεοντάρης, Μ. Μαρκίδης, στράφηκαν περισσότερο στον εσωτερικό κόσμο, δίχως ωστόσο, να εγκαταλείψουν εντελώς τις πολιτικές αναφορές.
 - Άλλοι δημιουργοί, όπως η Κ. Δημουλά, οδηγήθηκαν σε πιο ατομικές αναζητήσεις, στις οποίες δέσποσε το υπαρξιακό και μεταφυσικό άγχος.
 - Οι πεζογράφοι Μ. Κουμανταρέας, Γ. Ιωάννου, Θ. Βαλτινός, Χρ. Μηλιώνης, Ηλ. Χ. Παπαδημητρακόπουλος, Π. Αμπατζόγλου, Β. Βασιλικός πρόσθεσαν στα κοινωνικοπολιτικά θέματα την ενασχόληση με καταστάσεις της ιδιωτικής ζωής, υιοθετώντας τόνο εξομολογητικό.
- Η ποιητική γενιά του '70, με τους Λ. Πούλιο, Β. Στεριάδη, Γ. Κοντό, ωρίμασε στα χρόνια της δικτατορίας και εξέφρασε μια απορριπτική διάθεση απέναντι σε κάθε μορφής εξουσία.
- Ελληνική πεζογραφία των δύο τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα: εκδήλωσε ποικίλες αναζητήσεις με πιο ενδιαφέρουσα εκείνη του ιστορικού μυθιστήματος, με κύριους εκπροσώπους τους Ν. Θέμελη, Ρ. Γαλανάκη, Αλ. Πανσέληνο, Σ. Τριανταφύλλου, Θ. Γρηγοριάδη και Μ. Δούκα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 65

Οι τέχνες στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα

Ζωγραφική

- Στις αρχές του 20ού αιώνα, άρχισε η βαθμιαία εισαγωγή και στην Ελλάδα νέων καλλιτεχνικών προτύπων, με κύριους εκφραστές τους Κ. Παρθένη, Κ. Μαλέα και Γ. Μπουζιάνη, οι οποίοι θα υπερβούν την απλή αποτύπωση της οπτικής πραγματικότητας επηρεασμένοι από τον ιμπρεσιονισμό.
- Η ήττα στη Μικρά Ασία, η κατάρρευση της Μεγάλης Ιδέας και οι συζητήσεις περί ελληνικότητας έστρεψαν ορισμένους καλλιτέχνες στη βυζαντινή ζωγραφική παράδοση, με κύριο εκφραστή τον Φ. Κόντογλου, που υποστήριξε την επιστροφή στη βυζαντινή ελληνικότητα και την εγκατάλειψη της δυτικής τέχνης.
- Γύρω από τον Κόντογλου σχηματίστηκε ένας μικρός κύκλος μαθητών, οι οποίοι επέκτειναν τις αναζητήσεις του και σε άλλες μορφές λαϊκής ζωγραφικής (το έργο του αυτοδίδακτου ζωγράφου Θεόφιλου) και λαϊκής τέχνης (Καραγκιόζης), με σημαντικότερο ανάμεσά τους τον Γ. Τσαρούχη.
 - Άλλοι σημαντικοί ζωγράφοι:
 - Ν. Χατζηκυριάκος – Γκίκας: κύριος εκπρόσωπος του κυβισμού.
 - Σ. Βασιλείου
 - Ν. Εγγονόπουλος: από τους χαρακτηριστικότερους εκπροσώπους του υπερρεαλισμού.
 - Γ. Μόραλης: εισηγητής μιας ζωγραφικής λιτής που εστιάζεται στην απόδοση της ανθρώπινης μορφής.
 - Γ. Γαϊτής: με τα χαρακτηριστικά «ανθρωπάκια» του θα μιλήσει για το σύγχρονο δίχως πρόσωπο άνθρωπο.
 - Π. Τέτσης: Θα δώσει έμφαση στο χρώμα.
 - Β. Κανιάρης: θα προχωρήσει στην κριτική αντιμετώπιση της κοινωνικής πραγματικότητας.
 - Π. Πρέκας
 - Δ. Κοκκινίδης
 - Ν. Κεσσανλής
 - Κ. Τσόκλης
 - Χρύσα
 - Δ. Μυταράς
 - Α. Φασιανός
 - Γ. Κουνέλλης
 - Λ. Σαμαράς
 - Α. Ακριθάκης
 - Γ. Ψυχοπαίδης

Μουσική

- Οι ανακατατάξεις των αρχών του 20ού αιώνα σε συνδυασμό με την αναζωπύρωση της συζήτησης για το νόημα και τη μοίρα του Ελληνισμού έκαναν ορισμένους συνθέτες να επιδιώξουν τη δημιουργία μιας ελληνικής μουσικής σχολής, με κύριους εκφραστές τους:
 - Γ. Λαμπελέτ και Μ. Καλομοίρη, που με τα έργα τους θέλησαν να αναπλάσουν τα δημοτικά μουσικά μοτίβα, αναβιώνοντας πολλά στοιχεία της ελληνικής μουσικής παράδοσης.
 - Δ. Μητρόπουλο και Ν. Σκαλκώτα, που επιχείρησαν να εκφραστούν με πρωτοποριακά μουσικά σχήματα επηρεασμένα από τον υπερρεαλισμό.

- Ευρύτερη απήχηση είχαν τόσο η δημοτική μουσική όσο και τα εξελληνισμένα ελαφρά ευρωπαϊκά και αμερικανικά τραγούδια (τραγούδια του Αττίκ).
- Μετά το 1922, άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους τα πρώτα ρεμπέτικα τραγούδια που είχαν φέρει μαζί τους οι Μικρασιάτες πρόσφυγες και τα οποία μιλούσαν για θέματα της καθημερινής λαϊκής ζωής.
- Μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, κυριάρχησε το λαϊκό τραγούδι, με κορυφαίες μορφές τον συνθέτη Β. Τσιτσάνη και τον τραγουδιστή Σ. Καζαντζίδη.
- Νεότεροι συνθέτες στράφηκαν προς τη μουσική παράδοση και άντλησαν από αυτή διάφορα στοιχεία (Δ. Σαββόπουλος), ενώ το ρεμπέτικο άρχισε να απενοχοποιείται και να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των συνθετών.
- Οι συνθέτες Μ. Θεοδωράκης και Μ. Χατζιδάκις πρωταγωνίστησαν στο να γίνει αποδεκτό το μπουζούκι, το όργανο – σύμβολο της λαϊκής μουσικής, και ο μεν πρώτος με το επικό του ύφος και τον έντονο κοινωνικό του προβληματισμό ο δε δεύτερος με τη λυρική και ρομαντική του διάθεση σφράγισαν τη μορφή της σύγχρονης ελληνικής μουσικής.
- Μετά την πτώση της δικτατορίας, γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση το πολιτικό τραγούδι κυρίως μέσα από τις συνθέσεις των Μ. Θεοδωράκη, Μ. Λοΐζου και Γ. Μαρκόπουλου και τις φωνές του Γ. Μπιθικώτση και του Ν. Ξυλούρη.
- Στα χρόνια που ακολούθησαν και μέχρι τις μέρες μας επικράτησε η τάση παραγωγής τραγουδιών άμεσης κατανάλωσης, γεγονός βέβαια που δεν εμπόδισε την παράλληλη εμφάνιση νέων, ιδιαίτερα αξιόλογων, συνθετών και τραγουδιστών.

Κινηματογράφος

- Η τέχνη του κινηματογράφου στην Ελλάδα διαδόθηκε ουσιαστικά στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.
- Μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ακολούθησαν ταινίες επηρεασμένες από τον ιταλικό νεορεαλισμό, που μιλούσαν με ευαισθησία για κοινωνικά θέματα (Γ. Γρηγορίου, *Πικρό ψωμί*, Σ. Τατασόπουλος, *Μαύρη γη*, Γ. Τάλας, *Ευπόλητο Τάγμα*)
- Στη συνέχεια, δημιουργήθηκε ένας κινηματογράφος υψηλής ποιότητας, με κύριους εκπροσώπους τον Ν. Κούνδουρο (*Μαγική Πόλη*, *Δράκος*) και τον Μ. Κακογιάννη (*Στέλλα*, *Ηλέκτρα*, *Ζορμπάς*), ενώ παράλληλα αναπτύχθηκε και ο εμπορικός κινηματογράφος.
- Γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1960 έκανε τα πρώτα του βήματα ο νέος ελληνικός κινηματογράφος με κύριο εκπρόσωπο τον Θ. Αγγελόπουλο, έναν από τους σημαντικότερους σκηνοθέτες του 20ού αιώνα παγκοσμίως, ο οποίος μίλησε για την ελληνική ιστορία (*Μέρες του '36*, *Θίασος*, *Κυνηγοί*) αλλά και για τον άνθρωπο του τέλους του 20ού αιώνα (*Το βλέμμα του Οδυσσέα*, *Το λιβάδι που δακρύζει*).
- Σκηνοθέτες με σημαντικό έργο είναι, επίσης, οι Π. Βούλγαρης (*Χάπι Ντέι*, *Πέτρινα χρόνια*, *Νύφες*), Κ. Φέρρης (*Ρεμπέτικο*), Π. Τάσιος (*Βαρύ πεπόνι*, *Παραγγελιά*), Ν. Περράκης (*Λούφα και παραλλαγή*) και από τους νεότερους οι Π. Χούρσογλου, Σ. Γκορίτσας, Α. Κόκκινος και Κ. Γιάνναρης.